

TÚL JÓN ÉS ROSSZON

Egy izraelita hitközség felvirágzása és sorsa a Nagykunság
„fővárosában”

„Csak kérni kéne az Urat, akaratot hozzon, hogy minden szív e
világban egy nyelvet dobogjon...

Mindenkinek kérni, oly nehéz-e kérés?”

(Weisz Anett – Egy utóhangnyi töredék)

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	2.
2. TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS	4.
2.1. Betelepedés kezdetei	4.
2.2. Az állandó izraelita közösség létrejötte	4.
2.3. Az első rabbi ideje alatt	5.
2.4. A második rabbi	5.
3. GAZDASÁGI, KULTÚRÁLIS HATÁSOK	7.
4. AZ EMANCIPÁCIÓS POLITIKA KORA	8.
5. A MEGVÁLTOZOTT LÉGKÖRBE, HORTHY-KORBAN A HELYI ZSIDÓ KÖZÖSSÉGET ÉRINTŐ VÁLTOZÁSOK	9.
5.1. Az erősödő antiszemitizmus helyi tünetei	9.
5.2. A zsidótörvények hatásai a vizsgált helyi sajtóanyag tükrében	9.
5.3. Egy nagy múltú izraelita vállalkozás sorsa: a Kertész Nyomda	10.
5.4. Gettósítás, deportálás, a Holokauszt karcagi „öröksége”	10.
6. INTERJÚ A KARCAGI ZSIDÓ HITKÖZSÉG JELENLEGI ELNÖKÉVEL	12.
7. A KARCAGI IZRAELITA HITKÖZSÉG, ÉS A KARCAGI ZSINAGÓGA JELENE	15.
7.1. A zsinagóga „születése”	15.
7.2. Új idők – új kihívások	15.
8. ÖSSZEGZÉS	17.
8.1. A múltat őrző ember	17.
8.2. Ilan Mor, Izrael Nagykövete nálunk járt	17.
9. MAI HELYZET, HOGYAN LÁTJUK MI?	18.
10. BIBLIOGRÁFIA – FORRÁSOK JEGYZÉKE	18.
11. MELLÉKLET – KÉPEK JEGYZÉKE	19.

1. Bevezetés:

Témaválasztásom középpontjában Karcag város zsidó közössége áll.

Szeretném, ha a jelenkori Magyarország polgári demokratikus világában nem számítana tabu témának a zsidóságról, s különösképp annak XX. századi sorsáról beszélni. Hiszen a piacon áruló nénitől kezdve a padokban tanuló diákig, mindeniben fogalmazódnak meg kérdések ezzel kapcsolatban. De vagy félnek kérdezni, vagy nem kapnak kielégítő válaszokat. Elhivatottságom mélyen gyökerezik. A Rosinger család Karcagon az első betelepülő generációk között volt, s a mai napig itt élünk, emléküket őrizve. Fontosnak tartom, hogy ne merüljön feledésbe a karcagi-, s a hozzá hasonló kis hitközségek története, hiszen "Egy nép addig maradhat fent, amíg képes átadni örökségét nemzedékről nemzedéknek."

Fontosnak tartom, hogy az emberek megismerjék a nagykunsági, s különösképp lakóhelyem, Karcag zsidóságának történetét.

Kutatásomban bemutatom a helyi zsidó közösség dualizmus kori kiformálódását, a türelmes emancipációs politika produktív légkörében a hitközség felvirágzását. Az I. világháborút követő fokozódó antiszemitizmus városi tüneteit, a '30-as évek végétől a zsidótörvények, majd zsidóellenes rendeletek városi végrehajtását, hatásait. A társadalmi jogfosztás, majd fizikai szegregáció, végül deportálás városi vonatkozásait, s a Holokauszt (Soá) karcagi hatásait. Nem szeretném, ha feledésbe merülne az itt élő közösség múltja, az újjáépülés kezdetei, de előadásom során nagy hangsúlyt fektetek a mai helyzet bemutatására. Kitérek itt élő izraelita emberek szívügyének, a vallás gyakorlásának nehéz körülményeire.

A karcagi hitközség életének, napjainak színes bemutatása is része a projektemnek. A zsinagóga ma ismét eredeti funkcióját tölti be, a környéken egyedülként. Néhány gondolat erejéig a felújítási munkákról is szólok, melyek mai napig is tartanak.

Kutatásom mentorom útmutatásai szerint szigorúan forráskritikai alapú szakszerű vizsgálat, melyben a szakirodalmi feldolgozáson túl kutatási *novum*-nak minősül az eddig publikálatlan városi sajtóanyag vizsgálata, a családi hagyatéktanyag bevonása, az oral history eszköztárába tartozó személyes visszaemlékezés (interjú) alkalmazása, és egy kérdőíves vizsgálat, melyet a hitfelekezeten kívül álló emberek reprezentatív csoportjaira (pl. református diákság) terjesztem ki. Kíváncsi vagyok, ők hogyan látják a szituációt.

Noha az előítéletesség sajnálatosan még napjainkban is tetten érhető, de büszkén kijelenthetem, hogy a református gimnázium, melynek diákja vagyok, toleráns s befogadó szellemű, és készséges partnere törekvéseimnek: segítő kezet nyújtanak, bármilyen kéréssel fordulok feléjük.

2. Történeti áttekintés

2.1. A betelepedés kezdetei

Karcagra az 1848-as polgári forradalmat megelőző másfél évtizedes időszakban kezdtek letelepülni az első zsidó családok. Bevándorlásuk dinamikájáról, számuk növekedéséről és jellemző gazdasági tevékenységükről árnyalt képet közöl a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár vonatkozó iratanyaga: (Karcag) „*Városi Tanácsi és Közgyűlési jegyzőkönyvek*”, illetve Herskó Mózes, Karcagról a vészkorszak után elszármazott lakos történeti munkája: *A karcagi zsidók története*. A levéltári anyag és szakirodalom feldolgozását mentorom segítségével hajtottam végre.¹

A szabadságharc előtt a mezőváros állandó izraelita lakossággal nem rendelkezett, minthogy jogi előzmény, precedens nélkül ált a Nagykunságban az izraelita vallásúak ingatlantulajdonnal bírása. Így, mint gyapjú-, és gabonakereskedelemmel, borméréssel foglalkozó, azaz kereskedelmi tevékenységet űző zsidó személyek, mint bérlők éltek a városban.² Az első letelepedési kérelem ügyét (Weiss Farkas kereskedő) a város köztestülete 1850-ben tárgyalta (s utasította el, hivatkozva rá, hogy a történelmi Jász-Kun kiváltságos területben nincs precedens ingatlant tulajdonló izraelita lakosra).³

2.2. Az állandó izraelita közösség létrejötte

1857-től jelennek meg a levéltári anyagban az első utalások izraeliták számára kiadott letelepedési engedélyre.⁴ Az idő múlásával gyarapodott a familiák száma, a korszak kutatásával foglalkozó Herskó rabbisági anyakönyvekre hivatkozva 1869-ben 112 állandó jelleggel letelepedett karcagi zsidót említ idézett művében.⁵ A kiegyezéstől kibontakozó produktív, polgárosodó időszak toleráns nemzetiségi politikája kedvez az alföldi zsidó hitközségek fejlődésének. Az első generációs, betelepült karcagi zsidók gyermekei a protestáns, református szellemiségű városban születtek ugyan, de a jiddis és magyar nyelv egyaránt anyanyelvüknek számított. Egyenlően akarták részesíteni a szülők gyermekeit vallási és világi nevelésben, amelyben a helybeli Nagy-Kun Karcagi Református Gimnázium,

¹ Levéltári jelzet: JNSZML. 100. fond. (1845-1865 évkör vonatkozó jegyzőkönyvei)

² Herskó Mose: A karcagi zsidók története. Jeruzsálem, 1977, 22.

³ JNSZML, Karcag városi iratanyag: Tanácsi és örökítési jegyzőkönyv, Jkv. 243. sz., 1850. június 1.

⁴ JNSZML, Karcag városi iratanyag: Tanácsi és örökítési jegyzőkönyv, Jkv. 325. sz., 1857. február 2.

⁵ Herskó M.: A karcagi zsidók..., 29.

később polgári iskola volt segítségükben (én magam is az említett intézmény jogutódjának diákja vagyok). Az akkori vezetőkben már akkor megfogalmazódott egy helyi *jesiva* gondolata.

2.3. Az első rabbi ideje alatt

Első rabbijuk Hirsch Márkusz, aki 21 éves ifjúként kezdte pályáját karcagi rabbiként.⁶ A mind létszámában, mind gazdasági súlyában gyarapodó hitközség egyre sokrétűbb tevékenységi körrel vett részt a városi, és regionális gazdasági ágazatokban. A város kereskedelmét felélénkítő gabonakereskedő, termény- és jószágfelvásárló zsidók (pl. Rosinger Mór, Rosinger Bernát)⁷, szél- és hengermalom tulajdonosok, nyersanyag felvásárlók és egyéb, a szolgáltató szektorban, kereskedelemben érdekelt zsidó polgárok a betelepülő első generációt alkották. A már itt született, vagy fiatalkorától itt nevelkedett, s egyetemet végzett második generációs karcagi zsidók között orvosok, gyógyszerészek ügyvédek is megtalálhatóak⁸ a város anyagi- és szellemi kultúráját is gyarapították. 1860 után az izraelita közösség létszáma jelentősen emelkedett. A rövid XX. század elején, a Nagy Háborút megelőzően 630 fős közösség még a társadalmi kirekesztés idején, a 2. világháború előtt is 780 főt számlál tagjai között.⁹

Ahogy a létszám növekedett úgy fokozódott az elhatározás miszerint szükség van egy *bet kneszetre* – zsinagógára. Míg az első imahely kialakításra nem került, addig egy lakásban gyülekeztek. Elérték a városnál a helybeli izraelita egyház kifejezés használatát.¹⁰

2.4. A második rabbi

A második rabbi (a közel – s – távol híres, 12 könyvet publikált) Schüch Salamon¹¹, aki mintegy 48 éven át, 1869-től 1917-ig látta el feladatait. Ez idő alatt a hitközség imaházzal, izraelita iskolával, s egyéb intézményekkel bővült. Őt követte fia Mór. Nyugati műveltsége, népszerűsége, ízes magyar beszédje miatt nagy népszerűsége tett szert az egész városban. A kiegyezés Ausztriával egy csapásra megváltoztatta a jogi helyzetet az országban, nagyban

⁶ Herskó M.: A karcagi zsidók..., 18.

⁷ Herskó M.: A karcagi zsidók..., 43.

⁸ Herskó M.: A karcagi zsidók... 50.

⁹ Az utódok emlékezete. Szerk.: Chaim Hershko. Kiadja a Karcagi Zsidók Emlékbizottsága. Karcag, 2005. 9.

¹⁰ Herskó M.: A karcagi zsidók... 30.

¹¹ Herskó M.: A karcagi zsidók... 52.

befolyásolva a növekvő zsidó lakosság státuszát. Az emancipációs törekvések csökkentik, majd eltörlik a korlátozásokat a zsidókkal szemben. Az 1895-ös (1. Wekerle-kormány) zsidó emancipációs törvény 1895. október 21.-i elfogadása (szentesítése) a városi sajtóban háttérbe szorul a társadalom számára nagyobb kuriózumként ható polgári házasság intézménye, és az 1. karcagi polgári szertartás leírása mögött, de a politikai újdonságok között, mint szükséges intézkedést üdvözli a városi sajtó.¹² Mindez jól érezteti a dualizmus korában kialakult befogadó légkör toleranciáját az izraelita hitközséggel szemben.

¹² Nagy-Kunság, XX. évfolyam, 43. szám. 1895 október 27. „Az egyházpolitika”

3. Gazdasági, kulturális hatások

A karcagi határban termett 25 ezer t búzát, 12,5 ezer t kukoricát¹³ szerte Magyarországon terítették, zömében zsidó kereskedők révén. Helyben a fő elosztó-központként a mai napig megmaradt Adler-ház funkcionált. A hatalmas terméshez nagyban hozzájárult, hogy a városban több cséplőgép is működött. Tulajdonosaik a fent említett Rosinger testvérpár illetve a Klein család. A kereskedelem fellendülésével Karcag utcáin, főtéren megjelentek az üzletek. Első zsidó tulajdonú rőfös üzletet Grünwald Ármin nyitotta.¹⁴ Majd sorra gyarapodott a számuk. Kialakult az üzletsor.

Az első zsidó orvos Dr. Trebits Manó.¹⁵ A helyi zsidó ifjak közül számos diplomás ember idegenben helyezkedett el. Különféle szakmákban, ilyen volt az orvos, ügyvéd, mérnök. 1860-tól lehetett Karcagon zsidóknak ingatlant vásárolni, így a Medgyesi utca zsidó utcává vált.¹⁶ Itt kapott helyet a rabbi lakás, hitközségi lakás, kóser mészárszék, vágoda, zsidó tulajdonú lapnyomda (Kertész nyomda). Szemben a templom, majd később (1899.) megalakult iskola, tanítói lakás, *mikve*. Ez a város központi részének számított, már akkor is.

Elmondhatjuk hogy a karcagi zsidók tevékenysége számos területen értékes volt. A helybeli értelmiség számának növeléséhez, gazdasági fejlődéséhez is hozzájárult.

A karcagi zsidó gyermekek iskolázása terén 1870-től kezdve jelentős szerepe volt az Izraelita Népiskolának, és Református Gimnáziumnak egyaránt. A zsidó diákok száma az első világháború végéig az összes diáklétszám mintegy 25-30%-át tette ki. E feltűnően magas arányszámot a szülők áldozatkészsége okozta, hiszen nem riadtak vissza a tandíj fizetésétől. Egy hitközségen belüli kimutatás szerint az első világháború végéig 13 zsidó család 24 gyermeke fejezte be az egyetemi tanulmányait, és diplomát szerzett.¹⁷

¹³ Herskó M.: A karcagi zsidók... 42.

¹⁴ Herskó M.: A karcagi zsidók... 44.

¹⁵ Herskó M.: A karcagi zsidók... 50.

¹⁶ Herskó M.: A karcagi zsidók... 69.

¹⁷ Herskó M.: A karcagi..., 90.

4. Az emancipációs politika kora

Az emancipáció produktív légkörében élő karcagi zsidók 1914 nyarán elfogadták, hogy veszélyben a haza, és bevonultak katonának. A karcagi zsidó tartalékos tisztek, katonák bevonultak az első parancsra.¹⁸ Stern Dezső és Adler Jakab a hadi élelmezési bizottságban működtek, mindenki próbált segíteni ahogyan tudott. A hitközség tovább funkcionált, de a zsinagóga egy része le volt foglalva a katonai egységek számára. Majd 1918 őszére a városkép megváltozott. Az idegen nyelvű katonák eltűntek. Ismét magyar szó hallatszott, de tulajdonképpen Karcagon az első világháború 1920-ban a románok kivonulásával „ért véget”. A trianoni békeszerződés értelmében a Piac téren a Kossuth szoborral szemben egy szakasznyi román katona parancsnokától átvette a várost egy Horthy katona. A karcagi zsidók ekkor még aligha sejtették, hogy most veszi kezdetét egy tragikus korszak, mely gyászba fogja borítani az egész magyar zsidóságot.

¹⁸ Herskó M: A karcagi... 100.

5. A megváltozott légkörben, Horthy-korban a helyi zsidó közösséget érintő változások

5.1. Az erősödő antiszemitizmus helyi tünetei

A numerus clausus törvénynek jelentős szerepe volt a háború utáni társadalmi berendezkedés és politikai légkörének kialakításában 1910-ben a zsidók százalékaránya a városi társadalmon belül 4,7%, 1940-ben már csupán 3,1% volt Karcagon.¹⁹

A 30-as évek közepétől egyre erősödött az antiszemitizmus a városban. A teret nyerő nyilas eszmék egyre gyorsabban terjedtek. A zsidó lakossághoz az emberek másképp viszonyultak. Megérződött a középiskolában, a piacon és más közösségi helyen a zsidók kirekesztése, társadalmi megkülönböztetése.

5.2. A zsidótörvények hatásai a vizsgált helyi sajtóanyag tükrében

Az első, és második zsidótörvény főképp a kereskedelemre és gazdasági tevékenységre volt hatással. A vizsgált időszak sajtóanyagában az I. zsidótörvénynek nincs érdemi lenyomata, minthogy a városi politikai hetilapot 1942-ig működtető Kertész József nyomdatulajdonos igyekszik a társadalmi feszültség, és az antiszemitizmus tompítására, megfékezésére saját sajtótermékén keresztül. Amint a Nagy-Kunság hetilap egy 1941 augusztusi²⁰ számában látható, a zsidó tulajdonú hetilap hasábjain is megjelenik az egyre erősödő kirekesztés városi lenyomata. A város közel ezer fős izraelita közösségének egy jelentős része, a történeti fejlődés sajátosságai során a gabonakereskedelemben talált több generációs megélhetést. 1941-re a II. zsidótörvény intézkedései nyomán már jól kimutathatóan nemcsak az értelmiségi pályák izraelita képviselőivel szemben, de a városi zsidó tulajdonosokkal, kereskedelmi, élelmiszeripari alkalmazottakkal szemben is megindul a törvény nyomán kibontakozó kirekesztés, társadalmi ellehetetlenítés.

Azoknak akik a malom területén laktak ki kellett költözniük. Azon kevés zsidó akinek még volt italmérési, dohányárusítási joga, elvesztette ezen jogait, és ezzel együtt megélhetését. Köztük a nagy múltú Fein, Singer, Gróf kocsmák.

¹⁹ Herskó M: A karcagi... 112.

²⁰ Nagy-kunság, I. évf. 20. szám, 1941. augusztus 9.

5.3. Egy nagy múltú izraelita vállalkozás sorsa: a Kertész Nyomda

A neves Kertész nyomda elvesztette kiadói jogát. Ezen törvények a háborús viszonyok között összességében fokozták a munkanélküliséget, gátolták a közellátás zavartalanságát. A Kertész Nyomдавállalat 1942 végével veszti el lapkiadási jogát, ezt követően a zsidók lakta Medgyesi utcából új szerkesztőséggel, új helyre (Kálmán utca) kerül, a folyóiratcím megmarad, de a tartalmi objektivitás, mértéktartás elvész, az új kiadóvállalat (Turul-nyomda) szélsőjobboldali sajtóorgánummá degradálja a nagy hírű hetilapot. A tulajdonváltás politikai háttérét sejtető rövid széljegyzet emlékezik meg a folyóirat kiadási-szerkesztési fordulatáról.

Az „új” Nagyikunság 1943-44 közötti rövid fennállásának, eszmeiségének, színvonalának jó hozadéka az 1943-as 2. szám vezércikke (Adolf Hitler aforizma citálása), és a zsidókkal szembeni nyílt, tudatos lejárató kampány.

5.4. Gettósítás, deportálás, a Holokauszt karcagi „öröksége”

A munka nélkül maradtak kísérleteztek minden egyéb megélhetéssel, de mindez eredménytelen maradt, hiszen a munkaszolgálatos behívások miatt minden próbálkozásukkal fel kellett hagyniuk.²¹ 1941-ben megismétlődtek a munkaszolgálatos behívások. A karcagiak főleg Debrecenben végeztek fizikai munkákat.²²

1944. márciusa után a zsidók nem hagyhatták el többé a várost. Minden 6 éven felüli zsidónak sárga csillagot kellett viselnie.²³ Pontos névsor készült a helybeli zsidókról. Fontos megemlíteni ezen kívüli intézkedéseket is: zsidó orvosok keresztény betegek nem gyógyíthattak, az ügyvédek törölték a kamarából, iparosok tevékenységét korlátozták. Majd április 21-én elrendelték a zsidó üzletek bezárását.²⁴

A gettózás idején már csak 18-20 éves fiatalos és 42 éven felüliek voltak otthon. Őket a gettózás első napjaiban hívták be.²⁵ A németek és a magyar hatóságok szoros együttműködésén alapult. Hitközség minden vagyona a németeké lett.

²¹ Herskó M: A karcagi... 138.

²² Herskó M: A karcagi... 138.

²³ Herskó M.: A karcagi... 152.

²⁴ Herskó M.: A karcagi... 153.

²⁵ Herskó M.: A karcagi... 147.

A városi hatóság a gettót a Temető és Vágóhíd utca mentén városszéli kis házakban jelölték ki. Egy kis szobában akár 10 ember is összezsúfolódott. Június 18-án sorakozót rendeltek el a karcagi gettóban és utasították az embereket hogy sorakozzanak, és a vasútállomásra szállították őket.²⁶

A vonat elindult Szolnokra. Ott a cukorgyárba kerültek. 10 napig voltak a karcagiak Szolnokon. Majd elindultak ismét a vonatok Szolnokról. Két irányba zakatoltak tovább. Az egyik Auschwitzba, másik Ausztriába. A vonat utasai közül senki sem tudta, hogy hová viszik őket.²⁷

1944 végén 461 mártírhalált halt karcagi zsidót számláltak.²⁸

A megmenekültek igyekeztek a harmadára leapadt gyülekezetet ismét hitközségbe szervezni. Legfőbb feladatuknak érezték, emléket állítani a vértanuknak. Az első évfordulóra már állott a temetőben az emlékoszlop, jelképes sírhelyként. Megfogalmazódott bennük egy márványtábla gondolata, mely a neveket tartalmazza, kik mártírhalált haltak.²⁹ 1947-ben elkészült, mintegy 461 névvel. Ezen kívül még egy emléktábla őrzi a vészkorszak emlékét Jeruzsálemben, melyet az Izraelben élő karcagiak állítottak fel. Néhány család kivételével a deportálásból visszatért karcagi zsidók szétszéledtek a világ különböző pontjaiba.

²⁶ Herskó M.: A karcagi... 157.

²⁷ Herskó M.: A karcagi... 159.

²⁸ Herskó M.: A karcagi... 95.

²⁹ Herskó M.: A karcagi... 171.

6. Interjú a karcagi zsidó hitközség jelenlegi elnökével

Csillag Barnabással, a karcagi zsidó hitközség jelenlegi elnökével készített interjúm célja a fennmaradt, maroknyi helyi izraelita szemszögéből megvizsgálni a közösség múltját, jelenét, jövőjét befolyásoló tényezőket:

a) Véleménye szerint napjaink globalizálódó világában milyen kihívások állnak egy létszámában erősen megfogyatkozott kisvárosi izraelita hitközség előtt?

Összesen 5 család maradt ma Karcagon, a helyzet nem egyszerű. A napi imádkozások nem jöhetnek létre a zsidó vallás szabályai szerint, hiszen nincs 10 férfi. Ezért a Mazsihisz támogatása jelentősen csökkent. A zsinagóga és temető fent tartása nagy költségekkel jár.

b) Nagy múltú hitközségről van szó. A ma itt élő zsidók tartják a kapcsolatot egymással? Szervez programokat, melyek során van lehetőségük találkozni egymással?

Kis városról van szó, ezért napi kapcsolatban állunk egymással. Fontos számunkra hogy összefogjunk. Az idősebbeknek vasárnaponként autóval segítünk a temetőbe eljutni. Programok szervezésében a hitközség minden tagja kiveszi a részét. Nagyobb ünnepekkor együtt van a közösség.

c) Nagy esemény történt a városban. Ilan Mor, az izraeli nagykövet tett látogatást. Mit gondol, milyen hatása volt jelenlétének?

Őszinte örömmel töltött el hogy elfogadta meghívásom. Kérése volt, hogy 2 középiskolába ellátogathasson, találkozhasson a fiatalokkal. Szerintem mély benyomást tett rájuk. Jó volt látni, mikor az izraeli cserediák programot bemutatta, s a közönség nagy érdeklődéssel hallgatta. Előadásával népszerűsítette a Szentföldet. Majd délután a hitközség tagjaival kötetlen beszélgetésre került sor, melyen megerősített bennünket, hogy nem vagyunk egyedül, számíthatunk rá.

d) Hogyan látja Ön, mint a hitközség vezetője, a városiak hogyan viszonyulnak az itt élő zsidókhoz?

Úgy gondolom, hogy az egész világban az emberek különbözőek, és különbözőképpen gondolkodnak. Nem mondhatjuk el, hogy megkülönböztetéssel, és kirekesztéssel találkozunk nap mint nap.

e) Milyen programokat tervez a közeljövőben?

Minden év júliusában sor kerül Holocaust megemlékezésre, a nagyszerű kántorkoncert után, tervben van a megismétlése. Pesti kisebb hitközségekkel, pl a Soroksárral együtt péntek estét szerveztünk, mely nagy sikert aratott.

f) A környező hitközségekkel milyen a viszonyuk?

Kelet - Magyarország zsidóságának helyzete nem egyszerű. A környéken egyedülálló a karcagi zsinagóga, hiszen a legtöbb, mint pl a szolnoki is már nem eredeti funkcióját tölti be. Így a legközelebbi élő hitközség a debreceni. Velük a kapcsolatunk baráti.

g) Fiatalok helyzetét feltudná vázolni pár gondolatban?

Mint tudjuk, Te vagy hitközségünk legfiatalabb tagja. Így erről a kérdésről nyilatkozni érdemben te tudsz a leghitelesebben. Én nem tudom megítélni, hogy milyen helyzetekkel szembesülsz nap, mint nap.

h) Ha jól tudom, egy könyv kiadásán dolgoznak. Tudhatunk róla valami konkrétumot?

Természetesen. Legfőképpen az emlékezést szolgálja a könyv kiadása. Nem szeretnénk, ha feledésbe merülne a múlt. Témája a helyi zsidó családok története 1945-től napjainkig.

Célunk, hogy utódaink megismerjék szüleik, nagyszüleik sorsát gyermekkoruktól kezdve. Együttal szeretnénk emléket állítani, azoknak akik már nincsenek közöttünk.

i) Nagy feladatot vállalt el, azzal hogy elvállalta a hitközség vezetését. Mint tudjuk, elődje Rosinger Oszkár elnöksége idején a hitközség élete felvirágzott. Munkásságát nehéz szavakkal leírni, szíve, lelke a hitközség volt. Most mégis Önön van a sor, hogy mindezt ne hagyja elveszni.

Igen, valóban. Nem célom a helyébe lépni, mert ez lehetetlen. Szeretném méltón megőrizni az ő tevékenységét. Főbb feladatomban érzem hogy ne hagyjam kárba veszni mindazt amit Ő létrehozott.

- Köszönöm az interjút, Istentől áldott tevékenységéhez kívánok sok erőt, kitartást, és eredményes munkát!

7. A karcagi izraelita hitközség, és a karcagi zsinagóga jelene

7.1. A zsinagóga „születése”

Hosszú évtizedeken keresztül Debrecen és Budapest között a Karcagi Hitközség volt az egyetlen Ortodox Hitközség. S most elmondhatjuk, hogy a környéken a karcagi zsidó hitközség tulajdonában lévő zsinagóga tölti be egyedülként eredeti funkcióját. A mostani templom építését 1898-ban kezdték meg. A Főrabbi és a Karcagi Zsidóság legszebb napja 1899. március 20-án a templom felavatásának a napja volt. A most 115 éves Zsinagógát, a karcagi Blaum Ferenc fia, bolgár építész tervezte. A ma is álló zsinagóga a második bet kneszet a városban. Roth Dezső tervei alapján készült el. Késői mór stílusban emelték Adler Jakab hitközségelnöksége idején. Az épület 3hajós. és 3 bejárattal büszkélkedhet, melyből kettő a női karzatra vezet. Az épületet Dávid-csillagos motívummal díszített kőoszlopos kovácsoltvas kerítés veszi körül.

7.2. Új idők – új kihívások

Ámbár a zsinagóga túlélte a vészkorszakot, a háború utáni nemzedékre nem csupán a karbantartás maradt. Az idilli állapotnak nyoma veszett. Színes üvegből készített ablakai, falai vandálok célpontjaivá váltak. Sorozatossá váltak a betörések, rongálások, s a helyzet egyre rosszabbodott, olyannyira, hogy a biztosító felmondta a szerződést. Az itt maradt zsidó családoknak súlyos gondokkal kellett naponta szembenéznük. Mindezek ellenére az események felgyorsultak, a fejlődés és a felújítás irányába.

Riasztóberendezést szereltek fel, majd 1996-ban elkezdődött a felújítás. A teljesség igénye nélkül említem meg a legfontosabbakat: tetőszerkezet rendbehozatala, villámhárító felszerelése, mellékhelyiség kialakítása, majd a legfontosabb, 2003-ban megindul az ablakprogram. Rószinger Oszkár felkeresi a híres üvegest, Kopp Ferencet, és felkéri a saját tervezésű ólombetétes ablakok elkészítésére. A Dávid-csillagos felsőrész minden ablakon megjelenik, ami egy-egy ünnephez csatlakozik. Védelmi célból egy védőüveg, illetve a teljes biztonság érdekében rács került elé.

A zsinagóga a város legszebb épületei közé tartozik, esti kivilágításban lenyűgöző.

A temető is állandó karbantartás alatt áll. A régi dróthálós kerítést felváltotta a betonelemekből álló, korszerű kerítés, melyeket kőoszlopok kötnek össze. A ravatalozóház, és a papok háza renováláson esett át, a régi értékek szem előtt tartásával.

Fontos eleme volt a temető megszépítésének a sírkövek rendbehozatala. Az elhagyatott, nem látogatott sírokat a hitközségelnök saját lelkiismeretére hallgatva rendbehozta, felcsiszolta.

8. Összegzés

8.1. A múltat őrző ember

Összegezve az elmúlt 17 évet, Rosinger Oszkár elnöksége idején felvirágzott a hitközség élete. Sokrétű munkásságát nehéz szavakkal leírni. Azt csinálta, amit csinálnia kellett a zsidó hagyományok, a gyökök, az ősök, a Holokauszt során százzsámra elpusztított karcagi zsidók és nem utolsósorban a jövő nemzedékei iránti tiszteletből.

Minden év júniusában Holokauszt megemlékezésre kerül sor, illetve ha lehetőség adódik, koncerteknek, előadásoknak ad otthont a kiváló akusztikával rendelkező zsinagóga. Külön öröm számunkra hogy ezen jeles alkalmak során rég nem látott ismerősökkel találkozhatunk. Vannak akik, több száz, ezer kilométert maguk mögött tudva, látogatnak el a megemlékezésre, tiszteletet téve családjaik előtt.

8.2. Ilan Mor, Izrael Nagykövete nálunk járt

A vezetőség meghívására 2014. február 25.-én városunkba látogatott Izrael állam nagykövete, Ilan Mor excellenciás úr. Programja között volt 2 középiskola, így iskolám, a Karcagi Nagykun Református Gimnázium meglátogatása, ahol színes előadást tartott a fiataloknak Izraelről, továbbtanulási lehetőségeinkről. Majd délután a hitközség tagjaival kötetlen beszélgetésre került sor. Ellátogatott a zsinagógába, a Márványtábla előtt imájával emlékezett a mintegy 461 karcagi mártírra.

9. Mai helyzet, hogyan látjuk mi?

A hitközség legfiatalabb tagjaként elmondhatom, hogy városunk, s iskolám pozitívan áll a kutatásom felé, segítő kezet nyújtottak.

2005-ben kiadásra került egy könyv, az Utódok emlékezete címmel, mely átfogó képet ad a mai helyzetről sok színes képpel illusztrálva. S ma a vezetőség újabb könyv kiadásán dolgozik, mert felejteni, s felejteni hagyni nem szabad.

„A felejtés száműzetés, az emlékezés szabadulás.” *Báál Sem Tov*

10. Bibliográfia – források jegyzéke

Szakirodalmi források:

- Herskó Mózes: A karcagi zsidók története. Jeruzsálem, 1977.
- Herskó Mózes: A nagykunsági zsidók településtörténete és demográfiája. Karcag, 1991.
- Herskó Mózes: A karcagi zsidó temető. Karcag, 1990.
- Karcagi Zsidók Emlékbizottsága: Az utódok emlékezete. Karcag, 2005. 9.
- Prepuk Anikó: A zsidóság közép- és kelet-Európában. Debrecen, 1997.
- Elek György: Várostarténet 52 tételben, Karcag, 2008.
- Elek György: Üdvözlet Karczagról!: Karcagi Képeslapok 1897 – 1945. Karcag, 1997

Levéltári források:

- Jász-Nagykún-Szolnok Megyei Levéltár, Karcag Városi Tanácsi és Közgyűlési jegyzőkönyvek
- Karcag Városi Csokonai Könyvtár Mikrofilmtára: Nagy-Kunság politikai hetilap sajtóanyaga

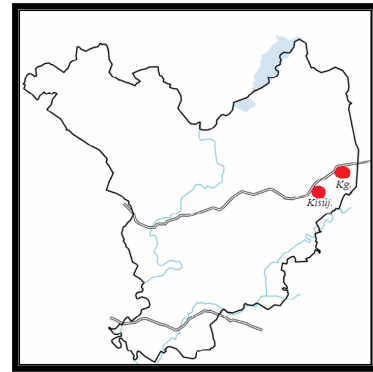
Folyóiratokban megjelent szakcikkek:

- Gergely János: Zsidók deportálása a hazából (A karcagi zsidók gettósítása, deportálása egy karcagi zsidó emlékei alapján). In: História, 2006/4.
- Czeizler András: Hazafelé. Az én Karcagom (Emlékképek a jövőnek). In.: Remény (zsidó társadalmi, közéleti, kulturális folyóirat). 2006/2.

11. Melléklet – képek jegyzéke

1. Hol helyezkedik el Karcag?

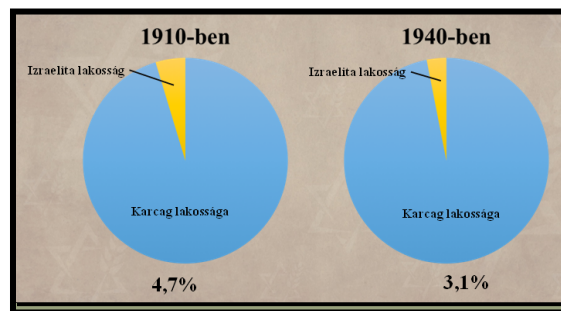
A „Nagykunság fővárosa”

3. Látkép Karcagról az 1890-es években

4. Piac tér, ahol a jelentős események történtek

5. Város részarányos társadalmi megoszlása

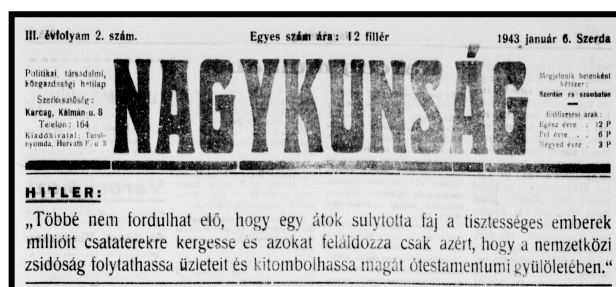
Az 1939. évi IV. tc. rendelkezései alapján városunkban is megindult a keresztyének valamelyes térhódítása a jövedelmezőbb megélhetési ágak terén. Mindenkor örömmel vettünk arról tudomást, ha egy-egy jó magyar ember el tudott helyezkedni. Az Első Budapesti Gőzmalom Rt. karcagi telepe (Tiszamalom) az elsők között volt, akik megértették, helyesebben meg akarták érteni az új kor szellemét. Alig van alkalmazottja a Tiszamalomnak, aki a fenti törvény korlátozásai alá esik. Legutóbb is egyik régi karcagi család sarját, Király Józsefet nevezték ki raklárnokává. A méltán

A múlt vasárnapi embervásárban közmegbotránkozást keltett az a hír, hogy a nyilasvezér zsidó géppel csépettet. Az emberek nem akarták megérteni, miért nem keresztyén embernek juttatta azt a pár mázsa búzát, — amennyi a géprész volt — mikor a nyilas testvér gépje is ott járt a közelben. Úgy látszik, még mindig vannak olyan emberek, akik vizet prédikálnak, de bort isznak.

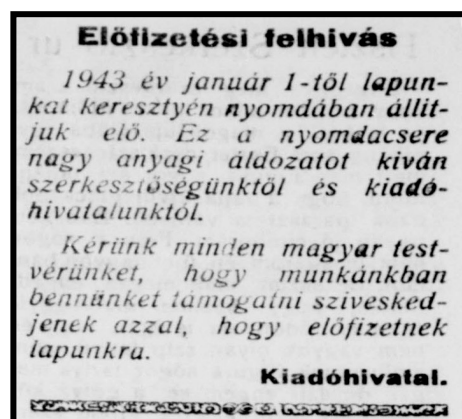
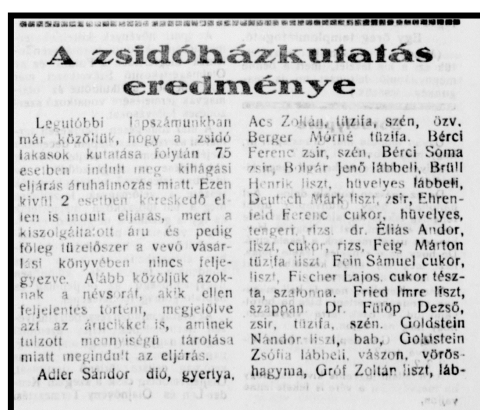
6. Zsidó törvények hatásai Karcagon

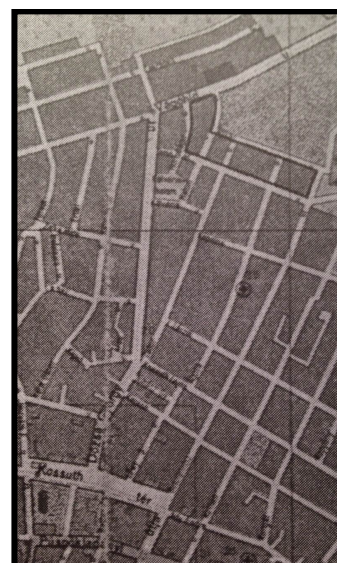
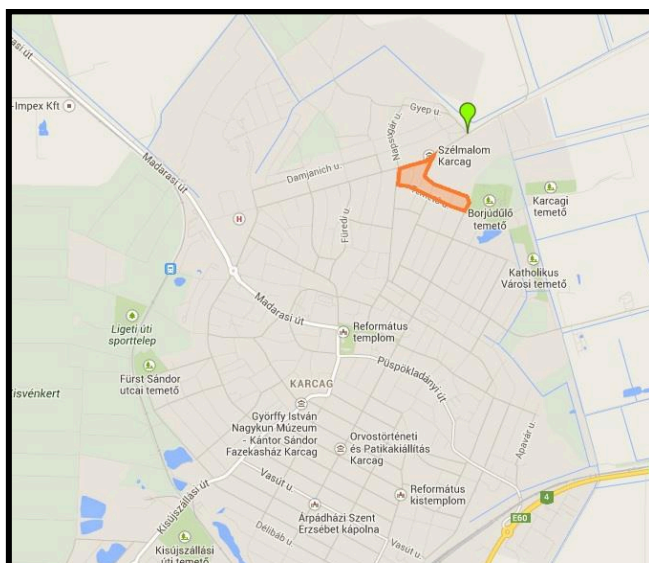
7. A még ma is működő Kertész Nyomda

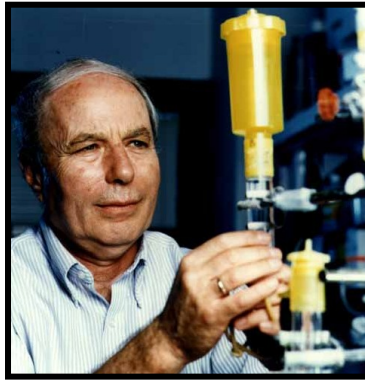
8. Az új Nagykuság 2.számának lejárato vezércikke a zsidókkal szemben

9. Újságcikkek a vészkorszak idejéből (1943. Nagykuság)

10. Ghetto helye a városban egy mai és egy régi térképen

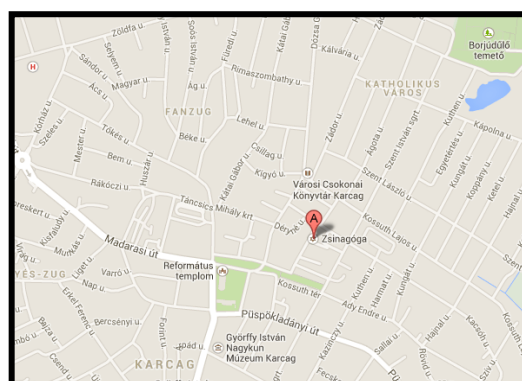
11. Avram Hershko, Karcag első Nobel-díjas díszpolgára

12. 461 karcagi mártír halált halt áldozat a karcagi zsidók közül...

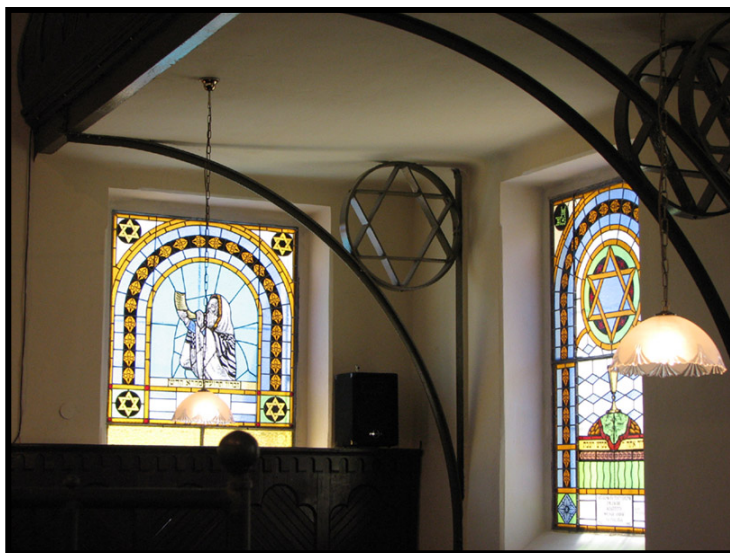
13. Yad Vashem Múzeum előtt, Jeruzsálemben

14. A zsinagóga elhelyezkedése a városközpontban, egykor zsidó negyedben

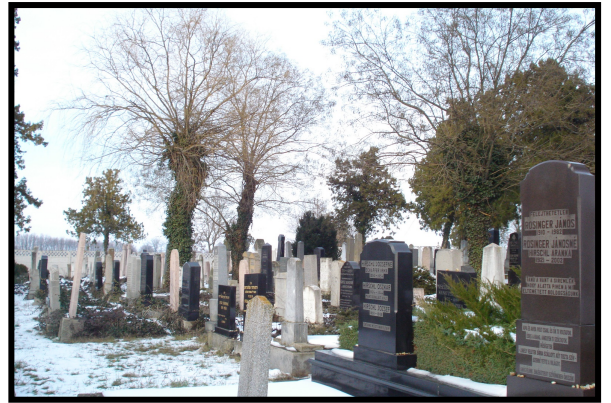
15. A zsinagóga télen is szép...

16. 2003-ban elindult ablakprogram eredménye

17. A csodás belső tér

18. A temető mai állapota

19. Szembetűnő a változás, egykor és ma

20. A külső homlokzat is megújult, műemlékké nyilvánították